

Μιχάλης Καραγάτσης (23 Ιουνίου 1908- 14 Σεπτεμβρίου 1960) Έλληνας πεζογράφος

Ο Μιχάλης Καραγάτσης ήταν ένας από τους σημαντικότερους συγγραφείς της "Γενιάς του '30". Το πραγματικό του όνομα ήταν Δημήτριος Ροδόπουλος. Το ψευδώνυμο Καραγάτσης προήλθε από το δέντρο πελέα ή καραγάτσι: στο εξοχικό της οικογένειάς του στη Ραψάνη της Θεσσαλίας, όπου περνούσε τα περισσότερα εφηβικά καλοκαίρια του, συνήθιζε να διαβάζει καθισμένος κάτω από ένα καραγάτσι που βρισκόταν στον περίβολο της εκκλησίας του χωριού. Το "Μ." του ψευδωνύμου του προήλθε πιθανότατα από το ρώσικο όνομα "Μίτια" (ρωσική εκδοχή του Δημήτρης) , με το οποίο τον αποκαλούσαν φίλοι και συμφοιτητές του, εξ αιτίας της μεγάλης του αγάπης για τον Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι και ιδιαίτερα για το έργο "Αδερφοί Καραμαζώφ". Το γεγονός ότι υπέγραφε τα έργα του ως Μ. Καραγάτσης προκάλεσε σύγχυση σε αρκετούς φιλόλογους, που συχνά ερμήνευαν το "Μ" ως Μιχάλης, εξ αιτίας των ηρώων του Μιχάλη Καραμάνου (στον Γιούγκερμαν) και Μιχάλη Ρούση (στον Μεγάλο ύπνο), που θεωρούνται περσόνες του συγγραφέα. Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1908. Ο πατέρας του Γεώργιος Ροδόπουλος ήταν δικηγόρος και πολιτικός, με καταγωγή από την Πάτρα, αλλά εγκατεστημένος στη Λάρισα. Η μητέρα του Ανθή καταγόταν από τον Τύρναβο. Ο συγγραφέας ήταν το πέμπτο και τελευταίο παιδί της οικογένειας, με μεγάλη διαφορά ηλικίας από τα αδέρφια του (18 χρόνια από το πρώτο και 12 από το τέταρτο).

Πέρασε την παιδική του ηλικία σε διάφορες πόλεις εξ αιτίας των μετακινήσεων της οικογένειάς του: το Δημοτικό το παρακολούθησε στη Λάρισα και το Γυμνάσιο το τελείωσε στη Θεσσαλονίκη, όπου τον έστειλε ο πατέρας του ως τιμωρία, επειδή είχε πλαστογραφήσει την υπογραφή του σε σχολικό έλεγχο. Μετά την ολοκλήρωση της βασικής εκπαίδευσης γράφτηκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της

Γκρενόμπλ, στη Γαλλία. Για οικονομικούς λόγους επέστρεψε στην Αθήνα, ένα χρόνο μετά, και γράφτηκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, απ' όπου αποφοίτησε το 1930. Εκεί μάλιστα είχε συμφοιτητές και άλλους λογοτέχνες, όπως τους Οδ. Ελύτη, Αγγ. Τερζάκη, Γ. Θεοτοκά. Στην εφηβική του ηλικία έγραφε ποιήματα, σύντομα όμως εγκατέλειψε την ενασχόληση με την ποίηση και στραφήκε στην πεζογραφία. Ως πεζογράφος πρωτοεμφανίστηκε το 1927 με το διήγημα "Η κυρία Νίτσα", το οποίο υποβλήθηκε στον διαγωνισμό της Νέας Εστίας και πήρε τον 3ο έπαινο. Ήταν αυτοβιογραφικό διήγημα εμπνευσμένο από τον παιδικό του έρωτα για μια εικοσάχρονη δασκάλα του στο δημοτικό σχολείο στη Λάρισα. Το πρώτο του μυθιστόρημα ήταν Ο συνταγματάρχης Λιάπκιν, το 1933. Προηγουμένως είχε δημοσιεύσει πολλά διηγήματα, ενώ παράλληλα εργαζόταν ως νομικός σύμβουλος σε μια Ανώνυμη Εταιρεία Ασφαλειών. Από το 1946 ανέλαβε τη θεατρική στήλη της εφημερίδας Βραδυνή και το 1952 άρχισε να εργάζεται στην διαφημιστική εταιρεία ΑΔΕΛ. Το 1956 και το 1958 ήταν υποψήφιος βουλευτής με το κόμμα των Προοδευτικών του Σπ. Μαρκεζίνη. Δεν είχε κάνει καμία προεκλογική προετοιμασία και όπως ήταν φυσικό, απέτυχε και τις δύο φορές. Όταν κάποιος τον ρώτησε γιατί είχε θέσει υποψηφιότητα, απάντησε ότι το έκανε για να πάρει ψήφους από τον αδερφό του Τάκη Ροδόπουλο, υποψήφιο με την ΕΡΕ. Το 1958 έπαθε ένα σοβαρό έμφραγμα, που οδήγησε στην σταδιακή αποξένωσή του από τους φιλικούς κύκλους. Συνέχισε όμως να εργάζεται και να γράφει: είχε ξεκινήσει το έργο Το 10, που θα ήταν το πρώτο μέρος μιας τετραλογίας. Δεν πρόλαβε όμως να το ολοκληρώσει: στις 13 Σεπτεμβρίου 1960 έπαθε έμφραγμα και λίγες ώρες μετά, τα ξημερώματα της 14ης Σεπτεμβρίου, πέθανε.

Τα πρώτα έργα του Καραγάτση, από το 1925 ως το 1933, ήταν διηγήματα. Από αυτά, όσα γράφτηκαν πριν από το 1927, δεν τα εξέδωσε ο ίδιος. Το 1933, με το μυθιστόρημα Συνταγματάρχης Λιάπκιν, εγκαινιάστηκε η ώριμη περίοδος της πεζογραφίας του. Τα τρία πρώτα μυθιστορήματά του, Συνταγματάρχης Λιάπκιν, Χίμαιρα, Γιούγκερμαν, αποτελούν μια τριλογία με τίτλο Εγκλιματισμός κάτω από τον Φοίβο. Κοινό τους θέμα είναι η αποτυχημένη προσπάθεια τριών ξένων που βρέθηκαν στην Ελλάδα να προσαρμοστούν: ο συνταγματάρχης Λιάπκιν ήταν υπαρκτό πρόσωπο, ο Ρώσος στρατιωτικός Βασίλι Βασιλιεβιτς

Νταβίντωφ, ο οποίος μετά την Ρωσική Επανάσταση βρέθηκε στη Λάρισα, όπου εργαζόταν στη Γεωργική Σχολή. Ο κεντρικός ήρωας του Γιούγκερμαν ήταν επίσης Ρώσος στρατιωτικός, ο οποίος εξελίχθηκε σε μεγάλο οικονομικό παράγοντα της Αθήνας. Η ηρωίδα της Χίμαιρας, Μαρίνα, ήταν Γαλλίδα, παντρεμένη με Έλληνα ναυτικό, που ζούσε στη Σύρο. Και οι τρεις ήρωες απέτυχαν να "εγκλιματιστούν" και τελικά οδηγήθηκαν στην καταστροφή.

Επόμενος σημαντικός σταθμός στην πεζογραφία του ήταν το Χαμένο νησί, έργο που ξεχωρίζει από την υπόλοιπη πεζογραφία του εξ αιτίας της απόστασής του από τον ρεαλισμό και την σύγχρονη πραγματικότητα. (Ο ίδιος το χαρακτήρισε "φανταστική νουβέλα"). Κεντρικός ήρωας του έργου είναι ο Γερόλυμος Αβαράτος, δεύτερος πλοίαρχος και μοναδικός επιζών από το πλήρωμα ενός πλοίου που ναυάγησε στην Τήλο. Ο ήρωας αναγκάστηκε να μείνει στο νησί για καιρό εξ αιτίας άσχημων καιρικών συνθηκών. Σταδιακά οι κάτοικοι του νησιού παρατήρησαν περίεργα κλιματολογικά φαινόμενα, διαπίστωσαν ότι οι πυξίδες έδιναν λανθασμένες συντεταγμένες και τέλος αποκαλύφθηκε ότι το νησί είχε αποκοπεί από την υφαλοκρηπίδα και έπειτα από ταξίδι στην θάλασσα σταθεροποιήθηκε στον Ειρηνικό Ωκεανό με το όνομα Ταϊλί.

Στη συνέχεια ο συγγραφέας επιχείρησε να γράψει μια ευρεία, ιστορικού περιεχομένου σύνθεση, με γενικό τίτλο Ο κόσμος που πεθαίνει. Η σειρά θα περιελάμβανε 10 βιβλία που θα αναφέρονταν στην ιστορία μιας οικογένειας από το 1821 ως τη σύγχρονη εποχή. Από αυτά έγραψε τελικά μόνο τρία: Ο κοτζάμπασης του Καστρόπυργου, Αίμα χαμένο και κερδισμένο, Τα στερνά του Μίχαλου. Ο ήρωας του Κοτζάμπαση του Καστρόπυργου, Μίχαλος Ρούσης, ήταν Έλληνας προεστός που αιχμαλωτίστηκε από τους Τούρκους και αλλαξοπίστησε, για να σώσει τη ζωή του. Η ιστορία βασίζεται σε πραγματικά γεγονότα από τη ζωή ενός προγόνου του, του Μήτρου Ροδηθάνα ή Ροδόπουλου. Παρ' όλο που ο συγγραφέας δεν ολοκλήρωσε αυτή τη σύνθεση, συνέχισε να ενδιαφέρεται για ιστορικά θέματα και να εμπνέεται από αυτά: έκανε την απόπειρα να γράψει ένα καθαρά ιστορικό έργο, την Ιστορία των Ελλήνων, από το οποίο έγραψε τελικά μόνο τον πρώτο τόμο για την αρχαία Ελλάδα και έγραψε την μυθιστορηματική βιογραφία Βασίλης Λάσκος, για τον πλοίαρχο του υποβρυχίου "Κατσώνης". Το τελευταίο έργο του σχετικό με την ιστορία έχει

τελείως διαφορετικό χαρακτήρα: το Σέργιος και Βάκχος, με πρωταγωνιστές τους Αγίους Σέργιο και Βάκχο, είναι σατιρική και καυστική κριτική και απομυθοποίηση της Ιστορίας. Προς το τέλος της ζωής του σχεδίαζε άλλη μια ενότητα, τεσσάρων έργων, από την οποία πρόλαβε να ξεκινήσει μόνο Το 10. Το έργο διαδραματίζεται σε μια λαϊκή πολυκατοικία του Πειραιά. Μάλιστα ο συγγραφέας επισκεπτόταν κάθε πρωί το λιμάνι και παρατηρούσε την κίνηση και τη ζωή εκεί για να αντλήσει υλικό. Το τμήμα που πρόλαβε να γράψει μας αφήνει να υποθέσουμε ότι, αν ολοκληρωνόταν, το έργο θα ήταν σίγουρα ένα από τα καλύτερά του.

Ο χαρακτηρισμός που απέδωσαν οι περισσότεροι κριτικοί της λογοτεχνίας στον Καραγάτση ήταν «γεννημένος πεζογράφος». Όλοι αναγνώριζαν την αφηγηματική του ευχέρεια και τη δημιουργική φαντασία του. Ειδικά η φαντασία του είναι αυτό που τον ξεχωρίζει από τους περισσότερους πεζογράφους, και όχι μόνο αυτούς της γενιάς του '30. Πολλοί τον κατηγόρησαν ως προχειρογράφο, που δεν ενδιαφερόταν για την επιμέλεια της μορφής των έργων του. Η αλήθεια είναι ότι τα χειρόγραφα του δείχνουν ότι σπάνια έκανε αλλαγές στα έργα του, αλλά αυτό αποδεικνύει ακριβώς την αφηγηματική ευχέρεια που έλειπε από πολλούς συγγραφείς της γενιάς του.

Εργογραφία

Μυθιστορήματα

Ο συνταγματάρχης Λιάπκιν, 1933

Χίμαιρα, 1936. Αναθεωρημένο ως Η Μεγάλη Χίμαιρα, 1953

Γιούγκερμαν, 1938

Τα στερνά του Γιούγκερμαν, 1941 (προηγούμενη μορφή του έργου ήταν οι δύο

νουβέλες Το βουνό των λύκων και Ο γυρισμός του Γιούγκερμαν)

Λειτουργία σε λα ύφεις, 1943

Νυχτερινή ιστορία, 1943

Το χαμένο νησί, 1943

Ο κοτζάμπασης του Καστρόπυργου, 1944

Ο μεγάλος ύπνος, 1946

Αίμα χαμένο και κερδισμένο, 1947

Τα στερνά του Μίχαλου, 1949

Άμρι α Μούγκου (Στο χέρι του Θεού), 1954
Ο θάνατος κι ο Θόδωρος, 1954
Ο κίτρινος φάκελος (Α' και Β'), 1956
Το Μυθιστόρημα των Τεσσάρων, μαζί με τους Ηλ.Βενέζη, Αγγ.
Τερζάκη, Στ.
Μυριβήλη, 1958
Σέργιος και Βάκχος (Α' και Β'), 1959
Το 10 (ημιτελής), 1964
Η θαυμαστή ιστορία των αγίων Σέργιου και Βάκχου, 1973

Συλλογές διηγημάτων

Το συναξάρι των αμαρτωλών, 1935
Η λιτανεία των ασεβών, 1940
Νυχτερινή ιστορία, 1943
Το μπουρίνι, 1943
Πυρετός 1945
Το νερό της βροχής, 1950
Το μεγάλο συναξάρι, 1951
Η μεγάλη λιτανεία, 1956
Νεανικά διηγήματα, 1993
Ιστορίες αμαρτίας και αγιοσύνης, 2000

Κριτική

Κριτική Θεάτρου, 1946-1960, 1999

Άλλα έργα

Βασίλης Λάσκος, 1948, μυθιστορηματική βιογραφία
Η Ιστορία των Ελλήνων, 1952
σενάριο της κινηματογραφικής ταινίας "Καταδρομή", που
σκηνοθέτησε ο ίδιος
Το μπαρ Ελδοράδο, θεατρικό, 1946
Κάρμεν, θεατρικό, 1948
Περιπλάνηση στον κόσμο, 2002, ταξιδιωτικό

Βιβλιογραφία

Β. Αθανασόπουλος, Οι μάσκες του ρεαλισμού, τ. Β-Γ, εκδ.
Καστανιώτη, Αθήνα 2003
Η μεσοπολεμική πεζογραφία, εκδ. Σοκόλη, τ. Δ
Mario Vitti, Η γενιά του '30. Ιδεολογία και μορφή. εκδ.Ερμής,
Αθήνα 1977
Α. Καραντώνη, Πεζογράφοι και πεζογραφήματα της γενιάς του
'30, εκδ. Παπαδήμας,
Αθήνα 1977
Κ.Μητσάκη, Νεοελληνική πεζογραφία. Η γενιά του '30, Αθήνα
1977
Κ.Α.Δημάδης, Δικτατορία-Πόλεμος και πεζογραφία. 1936-1944,
εκδ. Γνώση, Αθήνα 1991

